

BÖLÜM 21

HALÜSİNOJEN İLE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR

Kübra SEZER KATAR¹

Giriş

Halüsinasyon (varsanı) gerçek bir uyaran olmasına rağmen ortaya çıkan algılamalar olarak tanımlanabilir. Halüsinojenler (varsandıranlar) ise gerçek bir uyaran olmamasına rağmen tüm duyuşsal modalitelerde algı yanılsamasına sebep olan psikoaktif maddeler için kullanılan genel bir terimdir. Halüsinojenler tarihsel olarak da zengin bir geçmişe sahiptir ve başta algı olmak üzere düşünce ve duygudurumda değişikliklere sebep olan heterojen bir madde grubudur.

Bu maddeler, düşünce süreci ve duygudurum değişiklikleri yanında algı, kendilik ve kişiler arası alanlarda farklı bilinç durumlarına sebep olabilir. Halüsinojen terimi, bu başlık altındaki tüm maddelerin görsel ve işitsel halüsinasyonlara sebep olmaması nedeniyle uygun bir adlandırma olmayabilir. Ancak bu maddeler psikomimetik (psikoz belirtilerini taklit eden), psikolitik (mental olarak gevşeten), psikodelik (zihin açıcı özellikler) gibi isimlerle de anılmaktadır (1). Bu bölümün amaçları doğrultusunda, halüsinojen terimi, öznel etkilerine algı, biliş, duygulanım, anlam duygusu ve/veya benlik duygusundaki belirgin değişikliklerin

egemen olduğu maddelere atıfta bulunmak için kullanılacaktır.

Halüsinojenlerin de, bitki kökenli maddelere benzer şekilde zengin bir tarihi vardır. Görsel halüsinasyonlara ve ekstazik bilinç durumuna sebep olmaları nedeniyle özellikle büyüsel ve mistik seremonilerde kullanılmıştır. Çeşitli kültürlerde doğadan elde edilen halüsinojenlerin kullanımına örnekler arasında Aztek kutsal sihirli mantarı teonanacatl'dan türetilen psilosibin, yerli Amerikalılar tarafından bilinen peyote kaktüsünden türetilen meskalin veya Amazon Kızılderilileri tarafından kullanılan ayahuasca'nın aktif bileşeni olan N,N-dimetiltriptamin (DMT) yer alır (2).

Halüsinojenler bitkisel ve hayvansal kaynaklı olabilir ayrıca sentetik olarak da sentezlenebilir. Sınıflandırmaları kimyasal yapılarına ya da primer etki mekanizmalarına bağlı olarak yapılmaktadır. Psilosibin, yarı sentetik ergolin d-liserjik asit dietilamid (LSD)'in içinde bulunduğu ve yapısı serotonine benzer *indolaminler*, yapısı katekolaminlere benzeyen meskalin ve 2,5-dimetoksi-4-iyodoamfetamin (DOI) gibi *fentalaminler*, dissosiyatif etkilere sahip *fensiklidin (PCP)* ve diğerleri (salvi-

¹ Uzm. Dr., İslahiye Devlet Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, kubrasezerkatar@gmail.com

tedir. Ayrıca halüsinojen kullanan bireylerin sık yaşadığı problemlerden birisi de hem erken hem geç dönemde görülebilen “flashback”lerdir. Fakat çekilme belirtilerinden oluşan anlamlı bir semptom kümesi olduğuna dair kanıt bulunamamıştır (20).

Halüsinojenlerin tedavide kullanımı

Halüsinojenler, özellikle son dönemde bağımlılıkların tedavisinde kullanım alanları ile ilgili yapılan çalışmalarla ilgi odağı olmuştur. Özellikle LSD, psilosibin, dipropiltriptamin ve meskalin bağımlılık tedavisinde kullanılan maddelerdir (18).

Yaşamı tehdit eden, kötü prognozlu fiziksel hastalıklara sahip bireylerde saptanan anksiyete ve depresyon belirtilerinin tedavisinde de LSD ve psilosibin 1960’lı yıllarda ilk araştırılan ajanlar arasındadır. 2000’li yıllarda yapılan çalışmalarda da örneklem küçüklüğü ve çalışma dizaynlarının kesitsel olması gibi kısıtlılıklar haricinde umut vadeden sonuçlar elde edilmiştir (36).

Halüsinojenlerin tedavide kullanıldığı ve çalışmalar yürütülen bir diğer grup travma sonrası stres bozukluğu tanılı hastalardır. Bu grup hastada da yapılan çalışmalarda olumlu sonuçlara rastlanırsa da halen literatürde eksiklikler mevcuttur (37).

Ketamin, depresyon tedavisinde, doz aralıkları, kullanım yolları üzerine devam eden tartışmalar paralelinde NMDA reseptör antagonizması üzerinden halen çalışmaların devam ettiği bir halüsinojendir (38).

Sonuç

Halüsinojenlerin insanlık tarihindeki yeri çok eskilere dayanmaktadır. Özellikle dini, mistik, şamanistik törenlerde kullanımı; kendilik ve dış dünya ile ilgili sebep olduğu deneyimler nedeniyle insanoğlunun çoğu zaman ilgisini çekmiştir. Uyuşturucu ile mücadele kapsamında özellikle bir dönem üzerindeki ilgi azalsa da hem bağımlılık alanında hem de yeni tedavi seçeneklerine ufuklar açması sebebiyle bilim insanlarının ilgisini çekmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

1. Vollenweider FX. Brain mechanisms of hallucinogens and entactogens. *Dialogues in clinical neuroscience*. 2022.
2. Rucker JJH, Iliff J, Nutt DJ. Psychiatry & the psychedelics. Past, present & future. *Neuropharmacology*. 2018;142:200-218.
3. Nichols DE. Hallucinogens. *Pharmacology & therapeutics*. 2004;101(2):131-181
4. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed. Washington, DC2013.
5. Nichols DE. Hallucinogens. *Pharmacology & therapeutics*. 2004;101(2):131-181.
6. Bruhn JG, De Smet PAGM, El-Seedi HR, et al. Mescaline use for 5700 years. *The Lancet*. 2002;359(9320):1866
7. Wasson RG, Hofmann A, Ruck CAP. The road to Eleusis: Unveiling the secret of the mysteries: North Atlantic Books; 2008.
8. Akers BP, Ruiz JF, Piper A, et al. A prehistoric mural in Spain depicting neurotropic Psilocybe Mushrooms? 1. *Economic botany*. 2011;65(2):121-128
9. Letcher A. Shroom: A cultural history of the magic mushroom: Harper Collins; 2008.
10. Stewart OC. Peyote religion: A history: University of Oklahoma Press; 1987.
11. McKenna DJ, Towers GHN, Abbott F. Monoamine oxidase inhibitors in South American hallucinogenic plants: tryptamine and β -carboline constituents of ayahuasca. *Journal of ethnopharmacology*. 1984;10(2):195-223
12. Schultes RE, Hofmann A. Plants of the gods: their sacred, healing, and hallucinogenic powers. 1992.
13. Hofmann A. LSD: my problem child: Oxford University Press; 2013.
14. Bogenschutz MP, Johnson MW. Classic hallucinogens in the treatment of addictions. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*. 2016;64:250-258.
15. Halberstadt AL, Geyer MA. Serotonergic hallucinogens as translational models relevant to schizophrenia. *International Journal of Neuropsychopharmacology*. 2013;16(10):2165-2180.
16. Grinspoon L, Bakalar JB. The psychedelic drug therapies. *Current Psychiatric Therapies*. 1981;20:275-283
17. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM). 2021 Türkiye Uyuşturucu Raporu (2020 Verileri) 2021 (<http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/2021-Turkiye-Uyuşturucu-Raporu.pdf> adresinden ulaşılmıştır.). Erişim tarihi Temmuz 2022.
18. Bogenschutz MP, Johnson MW. Classic hallucinogens in the treatment of addictions. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*. 2016;64:250-258
19. Nichols DE, Johnson MW, Nichols CD. Psychedelics as medicines: an emerging new paradigm. *Clinical Pharmacology & Therapeutics*. 2017;101(2):209-219.

20. Farré M, Papaseit E, Fonseca F, et al. Addiction of Hallucinogens, Dissociatives, Designer Drugs and “Legal Highs”: Update on Potential Therapeutic Use. In: el-Guebaly N CG, Galanter M, Baldacchino AM, editor. Textbook of addiction treatment: international perspectives: Springer Nature Switzerland; 2021.
21. The National Survey on Drug Use and Health Report. 2020(<https://search.library.wisc.edu/catalog/999953798802121> adresinden ulaşılmıştır.). Erişim tarihi Temmuz 2022.
22. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA (2019), European Drug Report 2019: Trends and Developments, Luxembourg. . (http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724TDAT19001ENN_PDF.pdf adresinden ulaşılmıştır.). Erişim tarihi Temmuz 2022.
23. Yüksel N, Dereboy Ç, Çifter İ. Üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 1994;5(4):283-286.
24. National Institutes of Health (NIH). Hallucinogens and Dissociative Drugs Research Report (<https://nida.nih.gov/download/1199/hallucinogens-dissociative-drugs-research-report.pdf?v=2076fc6330f762e0da6767921f96d6ce> adresinden ulaşılmıştır.).Erişim tarihi Temmuz 2022.
25. Güleç Öyeçkin D. Halüsinojenler (Varsandıranlar). In: Evren C, editor. Madde Kullanım Bozukluğunda Tanı ve Tedavi Kılavuzu: Yerküre; 2018. p. 64-77.
26. Brown TK. Ibogaine in the treatment of substance dependence. *Current drug abuse reviews*. 2013;6(1):3-16.
27. Halberstadt AL. Recent advances in the neuropsychopharmacology of serotonergic hallucinogens. *Behavioural brain research*. 2015;277:99-120.
28. O’Brien CP. Drug Use Disorders and Addiction. In: Brunton LL, Hilal-Dandan R, Knollmann BC, editors. Goodman and Gilman’s: The Pharmacological Basis of Therapeutics. New York, NY: McGraw-Hill Education; 2017.
29. Nichols DE. Psychedelics. *Pharmacological reviews*. 2016;68(2):264-355.
30. Dos Santos RG, Bouso JC, Alcázar-Córcoles MÁ, et al. Efficacy, tolerability, and safety of serotonergic psychedelics for the management of mood, anxiety, and substance-use disorders: a systematic review of systematic reviews. *Expert review of clinical pharmacology*. 2018;11(9):889-902.
31. Riba J, Rodríguez-Fornells A, Urbano G, et al. Subjective effects and tolerability of the South American psychoactive beverage Ayahuasca in healthy volunteers. *Psychopharmacology*. 2001;154(1):85-95.
32. Miller S. Dextromethorphan psychosis, dependence and physical withdrawal. *Addiction biology*. 2005;10(4):325-327.
33. Halpern JH, Lerner AG, Passie T. A review of hallucinogen persisting perception disorder (HPPD) and an exploratory study of subjects claiming symptoms of HPPD. *Behavioral neurobiology of psychedelic drugs*. 2016:333-360.
34. Martinotti G, Santacrose R, Pettorruso M, et al. Hallucinogen persisting perception disorder: etiology, clinical features, and therapeutic perspectives. *Brain Sciences*. 2018;8(3):47.
35. Passie T, Halpern JH, Medicine. ASoA. The Pharmacology of Hallucinogens. *Principles of Addiction Medicine, 5th edition Philadelphia etc: Wolters Kluwer Lippincott Williams & Wilkins*. 2014:235-255.
36. Reiche S, Hermle L, Gutwinski S, et al. Serotonergic hallucinogens in the treatment of anxiety and depression in patients suffering from a life-threatening disease: A systematic review. *Progress in neuro-psychopharmacology and biological psychiatry*. 2018;81:1-10.
37. Mithoefer MC, Mithoefer AT, Feduccia AA, et al. 3, 4-methylenedioxyamphetamine (MDMA)-assisted psychotherapy for post-traumatic stress disorder in military veterans, firefighters, and police officers: a randomized, double-blind, dose-response, phase 2 clinical trial. *The Lancet Psychiatry*. 2018;5(6):486-497.
38. Krystal JH, Abdallah CG, Sanacora G, et al. Ketamine: a paradigm shift for depression research and treatment. *Neuron*. 2019;101(5):774-778.